

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА В СУСПІЛЬСТВІ, ЯКЕ НАВЧАЄТЬСЯ

В. Сидоренко

Не можна нічого змінити, б'ючись з реальністю.

*Щоб щось змінити, створи нову модель,
яка зробить наявну безнадійно застарілою.*

Річард Бакмінстер Фуллер

Видатний англійський історик, філософ і культуролог, один із розробників цивілізаційної теорії **Арнольд Джеймс Тойнбі** (1889–1975) у своїй дванадцятитомній праці «Дослідження історії» обґрунтував **концепцію «виклик-відгук»**. Відповідно до її провідних положень кожна цивілізація впродовж свого життєвого циклу стикається із фундаментальними проблемами, щоразу отримуючи творчий імпульс, тобто виклик. Такі стимули цивілізації кидає як природне, так і соціальне середовище. Дослідник виокремлює п'ять типів викликів-стимулів: виклик суворих країн, виклик нових земель, виклик неочікуваних ударів (тобто збройні інтервенції з боку інших держав, повстання тощо), виклик тиску («форпостне» існування міст, країн чи народів в умовах постійної загрози ззовні) та утиски (бідність, расова, класова чи релігійна дискримінації). Успішність та адекватність виконання поставленого перед суспільством завдання, консолідація його членів є *своєрідним відгуком на виклики, що знаменують собою перехід суспільства у вищий, досконаліший стан існування*. Отже, серія послідовних відповідей на виклики тлумачиться як свідчення розвитку цивілізації, прогресивний рух етносу, який її формує, до самовизначеності й самодостатності. Проте відсутність викликів є тотальною відсутністю стимулів до будь-якого розвитку. На думку А. Тойнбі, найчастіше виклик – це зовнішній стимул для розвитку цивілізації, а відгук – внутрішній стимул.

Розгляньмо, які творчі імпульси отримав педагогічний працівник за реалізації Концепції «*Нова українська школа*», як має видозмінитися його місія, професійні ролі і функції, напрями неперервного професійного розвитку впродовж усього життя.

Професійна діяльність педагога в суспільстві знань як виклик його модерним параметрам

Суспільство знань на сьогодні стало своєрідним викликом його модерново-інформаційним параметрам. У Всесвітній доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знання»¹ (2005 р.) зазначено, що сучасна епоха знаменує собою вихід за межі інформаційного суспільства, для цього засадничими є

¹ Запровадження в документі форми множини «суспільств знання» («Knowledge Societies») підкреслює відсутність якоїсь єдиної моделі, яку можна «поставити під ключ» і яка недостатньо б відображала культурне та мовне різноманіття, що воно тільки може дати змогу кожній людині орієнтуватися і знаходити своє місце в нинішніх стрімких змінах» [3, с. 19]. Отже, побудова суспільства передбачає різні форми знань і культури.

технології. Суспільство знань вирізняється більш широкими соціальними, етичними і політичними параметрами, джерелом розвитку для якого слугує власне різноманіття і власні здібності, а цінності, практика творчості й інновації відіграють важливу роль, сприяючи процесам співробітництва іншого типу. Нова модель розвитку суспільства знань передбачає: 1) уміння кожної людини вільно орієнтуватися в потоці інформації; 2) розвиток когнітивних здібностей і критичного розуму, що є не самоціллю, а засобом; 3) соціальну інтеграцію та соціальну активність кожного з членів для спільного використання знань як суспільного надбання; 4) нові форми солідарності сучасних і майбутніх поколінь, за винятком практики соціального відчуження. Важливими засобами поширення знань, крім Інтернету і мультимедійних засобів, названо пресу, радіо, телебачення, школу. Проте в документі зазначено, що сучасна система освіти відчуває дефіцит книг, шкільних підручників та гостру нестачу педагогів. Недостатньо скорочувати інформаційну нерівність, електронно-цифровий розрив, натомість слід мінімізувати «когнітивний розрив», або «розрив у знаннях», завдяки наданню кожному вільного доступу до знань², їх накопичення, поширення, передачі та ціннісного використання впродовж усього життя в офіційних освітніх структурах, професійній діяльності і неформальній освіті [3, с. 20, 26]. Навчання впродовж життя є відповіддю на нестабільність у сфері зайнятості і професій, що передбачає особистісний, культурний, соціальний і професійний розвиток фахівця, його здатність до адаптації в умовах соціальних та економічних змін та автономії, обмін знаннями та їх поширення у всесвітньому масштабі, перетворення, перерозподіл та нову гармонізацію особистісного й суспільного часу тощо.

Професійний розвиток педагога в системі Нової української школи

Концепція «*Нова українська школа*» чітко визначає вектори професійної діяльності як самого педагога, так і методичної служби зокрема:

² Рівність доступу до знань дає змогу уникнути дії так званого ефекту Матфея (англ. Matthew effect). Термін уперше запропонував американський соціолог Роберт Мертон, який дав явищу таку назву за цитатою з «Притчі про таланти» в Євангелії від Матфея. Використовується на позначення феномену нерівномірного розподілу переваг, в якому сторона, яка вже ними володіє, продовжує їх накопичувати й примножувати, тоді як інша, спочатку обмежена, виявляється обділеною ще більше і, отже, має менші шанси на подальший успіх. В освіті дорослих поняття позначає розрив у доступі до знань та інформації між сегментами населення з вищим соціально-економічним статусом та вищим рівнем формальної освіти, схильного до швидшого засвоєння цієї інформації, і сегментами населення з нижчим статусом та менш якісною освітою (за Робертом Кінгом Мертоном). Як приклад дії «ефекту Матфея» у шкільній освіті наводять вплив швидкості засвоєння навички читання на подальший розрив між здібними й учнями, які відстають.

підготовка нового вчителя в суспільстві знань, яке навчається.

У компонентній формулі Нової української школи³ провідне місце відводиться педагогу нової формації, що перебуває в авангарді суспільних та освітніх перетворень, умотивованому, компетентному, кваліфікованому, який має академічну свободу й розвивається професійно впродовж життя, самостійно й творчо здобуває інформацію, організовує дитиноцентризований процес із максимальним наближенням навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей, можливостей, потреб, запитів, настанов і життєвих планів.

Відомий іспанський філософ ХХ століття, представник раціоналізму Хосе Ортега-і-Гасет обґрунтував принцип економії в освіті, який на сьогодні має стати засадничим у Новій українській школі: «Останнє (освіта – пояснення наше – С. В.) з'являється тоді, коли знання, якими треба оволодіти, перевищують здатність навчатися. Сьогодні, як ніколи, надлишок їх, технічний і культурний, загрожує людству катастрофою, адже з кожним новим поколінням усе важче й важче їх опанувати. Тому необхідно невідкладно створити освітню науку, її методи й інститути, спираючись при цьому на простий і лаконічний принцип: *дитина або юнак є учнем, вихованцем, отже, він не може вивчити все, чого хотілося б його навчити* (курсив наш – С. В.) [5, с. 42–43]. Принцип передбачає, що при організації освітнього процесу виходять із проєкції учня, характеристиками якої можна вважати відсутність здатності набувати знання і важливість набутих знань для життя. Велику кількість знань, яку виробило людство, слід, на думку філософа, піддавати подвійному відбору, залишаючи тільки ті з них, які видаються вкрай потрібними для життя. Визначений необхідний обсяг знань звести до того, що реально може вивчити дитина, вільно й у повному обсязі [5, с. 44].

Функція вчителя Нової української школи полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання (не знання заради знань, а вміння їх застосовувати в реальному житті, не *що* ти знаєш, а *як* ти цим умієш користуватися), забезпечити інтегрованість змісту (внутрішньопредметну і міжпредметну) на основі ключових компетентностей не завдяки механічному об'єднанню предметів, а завдяки наближенню змісту освіти до чутливих⁴ періодів навчання, особливостей сприймання нової інформації тощо. Ключові компетентності було визначено в «Рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи» (від 18 грудня 2016 р.) «Про освітні компетенції для навчання протягом життя» (так звані Європейські еталонні рамки), у Концепції «Нова українська школа», а також розширено, простежено у взаємозв'язку з 11 вміннями та результатами навчання⁵ в

³ Дев'ять ключових компонентів Нової української школи такі: компетентнісний зміст освіти, умотивований і кваліфікований учитель, педагогіка партнерства, дитиноцентризм, сучасне освітнє середовище, інклюзивна освіта, наскрізний процес виховання, що будується на цінностях, нова структура школи, зокрема 3-річна профільна, реальна автономія шкіл та забезпечення якості, справедливе фінансування і рівний доступ.

⁴ Для ефективної організації навчання треба знати й враховувати чутливі періоди розвитку учнів. Чутливість (від лат. *sensitivus* – чуттєвий) тлумачать як найбільш сприятливі й своєчасні умови для розвитку тієї чи іншої психічної функції (наприклад, сприймання, мовлення, пам'яті тощо), якості. У певні періоди життя дитина є особливо чутливою до визначеного педагогічного впливу, тобто чутливою до нього.

⁵ Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність (Закон України «Про освіту»).

Законі України «Про освіту». Це, зокрема: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність; інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Треба звернути увагу на те, що навчання в Новій українській школі, її ціннісно-світоглядна доміанта ґрунтується на постулатах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму, зокрема, враховує суб'єктний досвід кожної дитини, забезпечуючи її гармонійний розвиток, сприяє збереженню психологічного здоров'я та радості пізнання, переживанню позитивних емоцій для суб'єктивного добробуту, надає можливості самоактуалізації тощо. Наскрізний процес виховання, що ґрунтується на цінностях, сприяє формуванню 6 груп чеснот та 24 позитивних («сильних») рис характеру (*character strength*), які конкретизували Мартін Селігман та Кристофер Петерсон. Ці чесноти й риси характеру покладено в основу класифікації «цінності в дії» (див. дод.).

Учитель Нової української школи отримує право вибору місця і способу підвищення кваліфікації, причому результати навчання та компетентності, необхідні для присудження освітніх та/або присвоєння професійних кваліфікацій, можуть досягатися та здобуватися в системі формальної, неформальної й інформальної освіти. Збільшено кількість альтернативних моделей професійного розвитку педагога, які стануть ключовою умовою впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Диверсифіковано форми підвищення кваліфікації: курси при ПІПО, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах, онлайн-курсах, конференціях тощо. У проєкті Концепції розвитку педагогічної освіти окреслено механізми визнання результатів неформальної й інформальної освіти закладами освіти та кваліфікаційними центрами. Підвищення кваліфікації за допомогою інформальної освіти допускається для наставників, сертифікованих педагогічних працівників та педагогічних працівників, які мають вищу педагогічну категорію, науковий ступінь та/або вчене звання, і передбачає розроблення програми самоосвіти з описом запланованих до набуття нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей і досягнення результатів навчання, що визнаються/ підтверджуються під час атестації [7].

За ініціативи педагогічного працівника з метою зовнішнього оцінювання його професійних компетентностей (зокрема, з педагогіки та психології, практичних умінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється за допомогою незалежного тестування, само-

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти, які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів (Закон України «Про освіту»).

Кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання) (Закон України «Про освіту»).

оцінювання та вивчення практичного досвіду роботи, проводиться *сертифікація* (Стаття 51 Закону України «Про освіту»). Успішна сертифікація (сертифікат діє три роки) зараховується як проходження атестації. Сертифіковані педагоги зможуть залучитися до проведення інституційного аудиту в інших закладах освіти, розроблення й акредитації освітніх програм, інших процедур і заходів, пов'язаних із забезпеченням якості та впровадженням освітніх інновацій.

Відповідно до наказу МОНУ «Про деякі організаційні питання щодо підготовки педагогічних працівників для роботи в умовах Нової української школи» (№ 34 від 15.01.2018) для реалізації Плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» передбачено:

- обов'язкове проходження підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою учителям початкової школи, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 і 2019/2020 навчальних роках, та вчителям закладів загальної середньої освіти (класів), в яких діти навчаються мовами національних меншин;

- рекомендоване проходження підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання заступникам директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи у початкових класах та вчителям-предметникам фізичної культури, мистецтв, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 і 2019/2020 навчальних роках; учителям іноземних мов, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році (за окремим графіком та програмами Британської Ради в Україні, Гете-Інституту в Україні, Посольства Франції в Україні).

Таке навчання *вчителів Нової української школи буде змішаним* (очним і дистанційним). Проведення першого етапу підвищення кваліфікації вчителів, які впроваджуватимуть Державний стандарт початкової освіти у 2018/2019 навчальному році відповідно до затвердженої Програми, рекомендовано розпочати в такі терміни:

з 15.02.2018 по 06.03.2018 – настановна очна сесія;

березень – квітень 2018 р. – друга очна сесія.

З 01.02.2018 року організовано *обов'язкове проходження дистанційного курсу навчання вчителів*, які впроваджуватимуть Державний стандарт початкової освіти у 2018/2019 навчальному році. На сайті студії онлайн-освіти *EdEra (Educational Era, <https://ed-era.com/nus>)* стартувала реєстрація на обов'язковий «*Онлайн-курс для вчителів початкової школи*», які навчатимуть першокласників із вересня 2018 року. Курс складається з 6 модулів, що передбачають різноманітні теоретичні і практичні завдання, зокрема, ознайомлення з Державним стандартом початкової освіти, методиками компетентнісного, інтегрованого навчання, інклюзивною освітою, дитячою нейропсихологією як галуззю психологічної науки, що дає змогу вчителю початкових класів вивчити процеси формування і розвитку психічних функцій молодших школярів, зрозуміти патології психічних і когнітивних процесів (мови, мислення, уваги), що провокують розлади емоційної сфери, порушення сенсорної та рухливої діяльності, гіперактивність і в'ялість, а також виявити причини труднощів у навчанні й скоригувати психофізіологічний аспект психічної діяльності і розвитку особистості дитини тощо. Програма онлайн-курсу містить такі модулі:

Модуль 1. Загальний огляд.

Модуль 2. Організація класу (Classroom management).

Модуль 3. Інтегроване навчання.

Модуль 4. Методики викладання в 1 класі.

Модуль 5. Нейропсихологія.

Модуль 6. Інклюзивна освіта.

У разі успішного проходження курсу учасник отримує *електронний сертифікат*. Його наявність буде обов'язковою для тих, хто набирає перший клас. Він зараховуватиметься як підвищення кваліфікації.

Другий етап з підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які впроваджуватимуть Державний стандарт початкової освіти у 2019/2020 навчальному році, відповідно до затвердженої Програми розпочнеться з 01.09.2018 року.

Розроблено Типову освітню програму організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти, подано профілі базових компетентностей учителя початкових класів, обґрунтовано зміст, форми реалізації типової освітньої програми, терміни навчання, план-графік навчальної програми (наказ МОНУ від 15.01.2018 № 36 «Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти»). Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників передбачає 150 академічних годин навчання і розвиток 7 компетентностей, зокрема, професійно-педагогічної, соціально-громадянської, загальнокультурної, мовно-комунікативної, психологічно-фасилітативної, підприємницької, інформаційно-цифрової.

Готовність методичної служби до роботи в Новій українській школі.

Нове соціальне замовлення – підготовка педагога Нової української школи, здатного до безперервного інтелектуального, культурного і духовного розвитку впродовж життя за допомогою формальної, неформальної й інформальної освіти⁶, орієнтованого на збереження, примноження та передачу гуманістичних суспільних цінностей, засвоєння професійних ролей і функцій – актуалізує *перегляд місії і нових завдань методичної служби в умовах децентралізації освіти в Україні, необхідність підготовки методистів-анорагоїв*, що виконують ролі супервізора, коуча, дорадника освітньої сфери та супроводжують усі етапи навчання, професійної діяльності і вдосконалення професійних компетентностей сучасних фахівців.

За результатами дослідження «*Модернізація діяльності методичної служби в освітньому просторі міста Києва*», у межах якого вивчалися провідні чинники, що визначають зміст професійної діяльності методиста РНМЦ, впливають на організацію його робочого дня, ставлення методистів

⁶ *Формальна освіта* – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визначених державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема, під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям (Закон України «Про освіту»).

до переліку та змісту посадових обов'язків, обгрунтовано проблеми, труднощі, недоліки в діяльності методичної служби [2], зокрема:

1) багато методистів – це фахівці у віці від 50 до 60 років (30,25%) та понад 60 років (23,65%). Фахівців у віці від 30 до 40 років – 16,5%. Переважна більшість представників методичної служби мають стаж роботи понад 15 років (близько 79%). Отже, методисти РНМЦ мають значний досвід роботи в системі освіти, а вікові особливості в цілому відображають вікову характеристику кадрів у системі загальної середньої освіти;

2) структура і штатний розпис методиста неоднорідні, відсутні чітко встановлені вимоги до кількісного й якісного складу методичної служби;

3) виконуються завдання, непередбачувані посадовою інструкцією (переважну кількість доручень пов'язано з підготовкою аналітичних довідок, опрацюванням масивів інформації, роботою в комісіях з розгляду скарг, вирішення конфліктів та трудових спорів, підготовки довідок тощо (52%), виконанням обов'язків інших працівників (понад 10%) та організацією заходів, ініційованих громадськими організаціями та не передбачених планом роботи РНМЦ і посадовими обов'язками відповідних фахівців);

4) робочий час відводиться переважно на роботу з документами, при цьому збирання й опрацювання статистичної інформації, зокрема різноманітний моніторинг, методисти виокремлюють із загального обсягу роботи з документацією (37,2% та 12,6% відповідно). При цьому безпосередньо на виконання плану методичної роботи відводиться не більше 23,8% загальних витрат. Зроблено розподіл робочого часу методиста, «фотографія робочого дня» (див. таблицю).

Таблиця

Розподіл робочого часу методиста РНМЦ («фотографія робочого дня»)

№ з/п	Зміст	Частка робочого часу, %
1	Документація (зокрема ел. пошта)	27,5
2	Участь у семінарі, круглому столі, засіданні МО, тренінгу, його проведення	16,4
3	Робота в складі атестаційної комісії	12,8
4	Індивідуальне консультування педагогів, директорів	8,6
5	Робота в складі комісії з розгляду скарги	2,6
6	Телефонограми та телефонні переговори	2,6
7	Статистика й аналітика	2,45
8	Відвідування відкритих уроків	2,45
9	Проведення уроків у ЗНЗ	2
10	Підготовка до пробного ЗНО	2
11	Робота з методичною літературою	2
12	Організаційні моменти	2
13	Проведення наради на базі НЗ	2

14	Планування	1,6
15	Переїзд до місця проведення заходу	1
16	Участь у роботі журі конкурсу	1
17	Підготовка матеріалів про проведений захід	0,64
18	Ознайомлення з підручниками	0,64
19	Підготовка експертного відгуку на підручник	0,64
20	Прийом батьків	0,64
21	Нарада в РУО	0,64
22	Заняття школи молодого спеціаліста	0,64
23	Підготовка інформаційного повідомлення про захід	0,32
24	Аналіз матеріалів сайту, розміщення матеріалів	0,32

Отже, нові соціокультурні й освітні імперативи ХХІ століття вимагають перегляду не лише змісту діяльності методичної служби, її місці, перерозподілу посадових обов'язків, а й обгрунтування нових завдань, розроблення технологій науково-методичного супроводу професійного розвитку педагога за допомогою формальної, неформальної й інформальної освіти.

Сучасна методична служба: нова місія, професійні ролі і функції

Інноваційною технологією для професійного розвитку педагога Нової української школи є науково-методичний супровід.

Під науково-методичним супроводом розуміємо педагогічну технологію, що полягає у створенні мережевого диференційованого акмеологічного освітнього простору, в якому відбувається професійна взаємодія рівноправних партнерів на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації, неперервний професійний розвиток педагогічних працівників за індивідуальними освітніми траєкторіями⁷. Науково-методичний супровід забезпечує фасилітативну підтримку духовного, професійно-фахового, інтелектуально-особистісного розвитку педагогічних працівників, їхньої творчої ініціативи на всіх етапах міжкурсового періоду, максимально індивідуалізує навчання. Розбудова цілісної системи науково-методичного супроводу має ґрунтуватися на засадах науковості, прогностичності, гнучкості, мобільності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності тощо. Серед функцій науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників визначасмо такі: навчальну, консультативну, сер-

⁷ Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план.

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії й розробляється закладом освіти у взаємодії зі здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів (Стаття 1 Закону України «Про освіту»).

вісну, коучингову, адаптаційну, експертну, модераційну, акмеологічну, коригувально-рефлексійну, компенсаторну, фасилітаційну тощо. Особливостями технології є її проєктованість, цілісність, поетапність, системність, демократичність, варіативність, адресність, синергійність, інноваційне управління тощо. Векторність та адресна спрямованість науково-методичного супроводу професійного розвитку моделюється, залежно від індивідуальних запитів, потреб, мотиваційних детермінантів педагога, його професійних можливостей, компетентнісного досвіду (соціального, професійного й особистісного).

У системі методичної діяльності система різновекторних послуг для професійного розвитку педагогічних працівників зреалізовується в супервизорському, дорадницькому, коучинговому, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, соціальному, експертному, маркетинговому, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, психолого-мотиваційному та інших напрямках.

Супервізія (лат. *super* – над, зверху, + *visio* – бачення; англ. *supervisor*, від *to supervise* – спостерігати) передбачає надання професійної допомоги працівникові або навчальному закладу, спрямованої на подолання професійних труднощів, аналіз недоліків та вдосконалення організації роботи в нових умовах, підтримку мотивації до професійної діяльності, дотримання етичних норм та стандартів надання освітніх послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки, підвищення професійної кваліфікації тощо. Результатом такої діяльності методиста є новий досвід педагога, розвиток його компетентностей, що забезпечує виконання професійних завдань, розуміння можливостей особистісного й професійного розвитку. У діяльності методичної служби супервізія стала синонімом методичного наставництва, недарма її називають «терапією терапій».

Дорадницький напрям науково-методичного супроводу передбачає надання спеціально підготовленим фахівцем кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, інформаційної підтримки щодо виконання професійних завдань, подолання професійних утруднень тощо. Отже, дорадницький напрям науково-методичного супроводу пов'язаний зі сферою консультативних послуг, які надаються консультаційною організацією (ППО, Р(М)МК, педагогічними консалтинговими й навчально-тренувальними центрами тощо) тим чи іншим замовником (споживачам, клієнтам) у вигляді інформаційного, науково-методичного продукту.

Коучинговий (від англ. *coaching* – наставляти, тренувати, надихати) *напряму науково-методичного супроводу* забезпечує висококваліфіковані індивідуальні тренування педагогічних працівників для досягнення значущих для них професійної мети, завдань, мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних професійних здібностей і навичок, засвоєння передових стратегій, метатехнологій для отримання найвищого професійного результату. Педагогічний коучинг передбачає системність, вертикальну і горизонтальну цілісність освітнього процесу; інтеграцію формальної, неформальної й інформальної освіти, навчальної, практичної й самоосвітньої діяльності; урахування професійних потреб педагогічних працівників тощо.

Предметно-методичний напрям науково-методичного супроводу спрямований на надання педагогові Нової української школи адресної допомоги щодо організації освітнього процесу відповідно до вимог тієї чи іншої освітньої галузі Державного стандарту. Розглядуваний на-

пряму передбачає, по-перше, *оновлення теоретичного, технологічного й методичного складників професійно-педагогічної діяльності* педагогічного працівника, зокрема, ознайомлення зі структурою, типологіями і методичними варіантами сучасного уроку, технологіями викладання, новаторськими методиками роботи, із законами і закономірностями, методами і прийомами оптимізації освітнього процесу відповідно до можливостей і потреб усіх суб'єктів; по-друге, *процес концептуалізації новітніх дидактичних ідей*, практичного трансформування в педагогічну практику наукових психолого-педагогічних досліджень, науковий пошук, розроблення, експериментальну перевірку ефективності, життєспроможності зразків перспективного педагогічного досвіду, пошук способів удосконалення, раціоналізації і модернізації навчальних програм, методик тощо, використання їх у нових цілях та умовах тощо; по-третє, *створення, апробацію, запровадження й поширення в освітній практиці авторського педагогічного продукту*, зокрема концепцій, теорій, систем, моделей, персонал-технологій, принципів, методів, прийомів, авторської методики, вироблення індивідуально-творчого стилю, авторської системи професійно-педагогічної діяльності.

Інші напрями науково-методичного супроводу деталізовано в наукових розвідках [7–11].

Сучасному методистові треба враховувати ризики, які супроводжують професійний розвиток фахівця. Серед загроз знаннєвого суспільства, що призводять до суттєвих змін у свідомості, світогляді та ціннісних орієнтирах педагогічних працівників, виокремлюємо такі:

1. *Розвиток альтернаційної культури* (від лат. *alternation* – чергування, зміна), що безпосередньо пов'язана з високою фрагментарністю, невпорядкованістю сприйняття інформаційних потоків, різноманітністю і водночас повною різноманітністю інформації, збільшенням кількості справ і професійних проєктів, якими один фахівець займається одночасно, унаслідок чого формується навичка сприйняття її фрагментами, сегментами, кліпами, кадрами. Появу «*Homo virtualis*» (*Хомо віртуаліс. Людина мережева*) пов'язуємо з новим типом мислення, поведінки, культури. Це явище має тісний взаємозв'язок із феноменом *кліповості* («*прійшов, побачив, забув*»). Недаремно все частіше науковці і практики характеризують сучасного фахівця як «*Людину роздроблену*». Відбувається заміна лінійного, або понятійного, мислення нелінійним (фрагментарним, мозаїчним, піксельним, колажним, калейдоскопічним), що формується переважно образами всевітньої комп'ютерної мережі, програм та операційних систем, мінливими кадрами телесеріалів і відеокліпів, рекламних текстів, анонсів до фільмів, анотацій до творів тощо. На зміну лінійній, або текстоцентричній, культурі, що ґрунтується на послідовній (лінійній), як у книгах, організації інформації, приходять кліпова⁸ з пріоритетом аудіовізуальних засобів її отримання, загальним падінням рівня читацької культури.

⁸ Лексема «кліп» (англ. *clip* – стискати, обмежувати, обрізати; робити вирізки, стригти) позначає короткий за тривалістю (4–5 хвилин) кіно- або відеофільм, знятий як рекламний ролик за сюжетом пісні. У кліпі кожен окремий кадр є набором образів, іноді мало пов'язаних між собою. Інформація легко впливає на підсвідомість, проникаючи крізь бар'єр усвідомленого сприйняття за рахунок високої швидкості, актуалізуючи енергію несвідомої частини нашої психіки й ірраціональність сприйняття. Так само при кліповому мисленні навколишній світ перетворюється на мозаїку розрізнених, мало пов'язаних між собою фактів, що, як у калейдоскопі, змінюють один одного.

Англійський футуролог Джеймс Мартін⁹ у книзі «The Meaning of the 21st Century» («Смисл XXI століття») спрогнозував якісно новий рівень розвитку людства, який залежить від ставлення людини до чотирьох чинників майбутнього, зокрема клімату, прискорення розвитку, глобалізму й нових технологій. Перетворення Homo sapiens в Homo futuries (Людину майбутнього) позначиться на переході від типу «люди книги» до нового типу – «людей екрана», оскільки нове покоління переважно має справу з машинами і не читає книжок, звикле до того, що на екрані відбуваються декілька справ одночасно, що вимагає миттєвого реагування на ці запити. Тип «люди книги» отримують інформацію від читання, схильні до аналізу інформації. «Люди екрана» кардинально відрізняються від першого людського типу «швидким відгуком», «тягую до нового кліку». Під час спілкування вони постійно хочуть змінити тему розмови, іноді навіть не дослухавши співрозмовника, і рухатися далі. Наслідками звикання до мінливих еволюційних змін, прикладом нездатності біофізичних даних людини прилаштуватися до мінливого клімату планети є той факт, що у підлітків 9–12 років діапазон уваги є вужчим, ніж у тих, хто старший за 18 років. Як варіант вирішення проблеми Джеймс Мартін пропонує створення бази даних усіх накопичених знань, розвинення системи відкритого доступу (як води і повітря) до всезагальних знань, щоби рішення за людину могли ухвалювати суперкомп'ютери, залучені до створення сучасниками власних артефактів.

Якщо раніше поняття «кліповості» використовували на позначення розвитку мислення, свідомості, поведінки, культури дітей, молоді та тінейджерів, то на сьогодні цей феномен набуває вираженої як позитивної, так і негативної конотації в освіті дорослих¹⁰.

У Законі України «Про освіту» (Стаття 12) спільними для всіх (їх виокремлено 12) ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, є такі вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, співпрацювати з іншими людьми, розв'язувати проблеми. Дуже часто в роботі методичної служби педагогові доводиться пояснювати, обґрунтовувати те, що чітко

й детально написано в інструкції, методичних рекомендаціях тощо. Парадокс: педагоги читають, але іноді не розуміють прочитаного, читають фрагментарно, не вміють виокремлювати головну думку. *Формування читацькокоцентричної культури* – пріоритет Нової української школи¹¹. Навчити читати з розумінням, критично й системно мислити, **пізнавати себе і світ за допомогою читання, отримувати естетичну насолоду від зустрічі з мистецтвом, уміти самостійно інтерпретувати** зміст, зосереджувати увагу на одному предметі й утримувати стан концентрації впродовж тривалого часу є головними завданнями для педагогів Нової української школи. Важливість формування цих навичок в умовах шкільного навчання підкреслював К. Ушинський: «*Читати – це ще нічого не означає. Що читати і як розуміти прочитане – ось у чому головна справа*».

2. *Дигіталізація, або оцифрування* (від англ. digitalisation) — переведення життєво й професійно важливої інформації в цифрову форму, спрямування на отримання знань із відцифрованих, електронних масмедіа. Так звана *цифрова трансформація*, що передбачає надання переваги віртуальним цінностям.

3. *Надмірна гейміфікація освіти* (ігрофікація, геймізація, від англ. gamification) – використання ігор, ігрових технік і практик, механізмів, зокрема, ігрових моделей, кодексів, ігрових матеріалів, у процесі навчання дорослих для розвитку їхніх компетентностей, необхідних у професійній діяльності, підвищення мотивації. Елементами гейміфікованого освітнього процесу є навчальний прогрес, інвестиції у формі навчальних досягнень дорослих учнів, отримання ними доступу до нової інформації, мотивація до саморозвитку і самоосвіти. Серед методів виділяють конкуренцію, досягнення, самовираження, виконання завдань, соціальну взаємодію, естетику як створення загального позитивного ігрового враження тощо.

Окреслені загрози для професійного розвитку фахівців знаннєвого суспільства передбачають модернізацію змісту підвищення кваліфікації, добір адекватних методів, прийомів, технологій навчання впродовж життя.

Методична діяльність в умовах децентралізації освіти в Україні

Реформа децентралізації в Україні передбачає комплекс змін до чинного законодавства, метою якого є передача, перерозподіл, диспергування функцій, значних повноважень і бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, наділення місцевого самоврядування достатніми повноваженнями та ресурсами, урахування історичних, економічних, екологічних та культурних особливостей під час планування розвитку громад; скасування місцевих та районних державних адміністрацій, створення об'єднаних територіальних громад, запровадження інституту префектів тощо. Комплекс заходів із реформи децентралізації, що стартував із 2014 року, отримав назву «Національний проект «Децентралізація»». Децентралізація має як політичний, так і адміністративний аспекти, може бути територіальною (переміщення влади від центрального міста на інші території), функціональною (передача повноважень на ухвалення рішень з головного органу будь-якої галузі уряду до чиновників нижчих рівнів).

¹¹ Німецький філософ, основоположник «філософської герменевіки» Ганс-Георг Гадамер підкреслює: «Для реципієнта зрозуміти мистецький твір означає неминуче зустрітися з самим собою. (...) Мистецький досвід – це досвід у справжньому розумінні цього слова, що змушує щоразу виконувати завдання, яке ставить досвід взагалі: інтегрувати мистецтво в систему власного орієнтування у світі і в систему розуміння самого себе. (...) Інтимність, якою нас вражає твір мистецтва, – це водночас якість загадкове потрясіння й руйнація для нас звичного. Твір не тільки говорить кожному з нас уже відоме: «Це ти», проголошуючи це серед радісного й кошмарного жаху водночас. Він ще й каже нам: «Ти повинен змінити своє життя» [Гадамер Г.-Г. Герменевіка і поетика. – Київ: Юніверс, 2001. – 280 с.]».

⁹ Джеймс Мартін, англійський учений, футуролог і філантроп, ідейний наставник кібернетичних технологій, який передбачив появу сучасного Інтернету за 25 років до його появи. Найбільший приватний благодійник Оксфордського університету. За ініціативи Джеймса Мартіна створено Oxford Martin School – міждисциплінарне дослідницьке співтовариство, діяльність якого спрямовано на вивчення глобальних викликів і можливостей XXI століття та вироблення рішень найбільших проблем людства – від технологій управління кліматом до наслідків старіння людей.

¹⁰ Серед позитивних дослідники виокремлюють такі: захисна реакція організму на прискорення темпів життя і безпосередньо пов'язане з ним інформаційне перевантаження, інформаційний бум, самозбереження й адаптація до навколишньої реальності; допомагає в найкоротші терміни відбирати та скорочувати інформацію, виділяючи головне і фільтруючи зайве, багатопланово, багатоваріантно вирішувати конкретні професійні завдання; координувати свою роботу на різних рівнях соціальної системи тощо. Серед негативних тенденцій: пріоритет віртуального спілкування нівелює культуру української мови і мовлення (адже споживання інформації прирівнюється до поїдання фаст-фуда без аналізу й синтезу); глибоке занурення у кіберпростір породжує байдужість та інфантилізм; оперування тільки змістами фіксованої довжини, невміння працювати з семіотичними структурами довільної складності та зосередитися на будь-якій інформації на довгий час, формування калейдоскопу, мозаїчності та фрагментарності сприйняття та вражень; втрата бажання пізнавати нове; знищення потреби та здатності до творчості внаслідок постійного використання вторинної інформації на рівні її переробки та комбінування; непослідовність в ухваленні рішень тощо.

До останнього часу поняття «децентралізація» уживали в різних контекстах, виокремлюючи її різновиди, зокрема, політична, адміністративна, фінансова, фінансова, економічна, або ринкова, екологічна децентралізація тощо.

Під *децентралізацією освіти* розуміємо передачу повноважень і відповідальності за управління освітою та її фінансування демократично обраним органам місцевого самоврядування і школам, при цьому важливі повноваження щодо визначення освітньої стратегії країни та загального напрямку освітньої реформи залишаються на рівні національного уряду, зокрема Міністерства освіти і науки України. Отже, децентралізована система освіти функціонує завдяки співпраці та координації діяльності багатьох незалежних інституцій, кожна з яких має законодавчо визначену сферу автономії. Прогнозується, що внаслідок реформи в Україні буде 1500–2000 об'єднаних територіальних громад¹². На сьогодні існують 458 міських, 783 селищних, 10 279 сільських. Одним із вагомих управлінських повноважень, які отримали органи місцевого самоврядування ОТГ, є право і можливість на формування власної й ефективної системи забезпечення освітніми послугами населення своєї громади. Такі ОТГ отримали назву *спроможних територіальних громад*, тобто таких, які внаслідок добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема освітніх, науково-методичних тощо.

В умовах децентралізації освіти функція науково-методичного супроводу професійного розвитку педагога Нової української школи переходить до відділів освіти ОТГ, де створюються *нові моделі організації мережевої взаємодії*: методичний кабінет, що є юридичною особою; окружні методичні кабінети (центри) як структурні підрозділи відділів (управлінь) освіти або входять до їх складу; методична рада освітнього округу (центр методичної роботи), що формується з керівників методичних осередків округу, представників структурного підрозділу освіти виконавчого органу ОТГ; методичні центри в громадах із певним співвідношенням методистів, що пропорційне професійному рівню педагогічних колективів шкіл; методичні сектори з передачею більшої частини повноважень навчальним закладам; методист, який інтегрує управлінські й організаційні функції з передачею методичної роботи до голів методичних об'єднань тощо. Створення нової моделі методичної служби зумовлене структурою мережі навчальних закладів у громаді, зокрема кількістю шкіл, їх ступенів, профілів, локацією, дисперсністю, ефективністю роботи методичних об'єднань тощо. У процесі створення методичної служби рекомендується вивчати реальне навантаження кожного методиста, залежно від запитів і потреб замовників освітніх послуг громади.

Програмою «Столична освіта 2015–2018» передбачено створення *районних центрів розвитку професійної компетентності*. Функції цен-

¹² Освітній округ – це об'єднання суб'єктів округу, тобто навчальних закладів, незалежно від типу та форми власності, зокрема опорних загальноосвітніх навчальних закладів та міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, закладів культури, фізичної культури і спорту, які на основі створення ефективного управління мережею забезпечують якість освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтіна Г. П. Математика як «щеплення» проти «кліповості» інформації та «колажу» сучасного мислення / Г. П. Бахтіна // Вісник Луганського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. — Луганськ : ДЗ «Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка»; Альма-матер, 2010. — № 1(188). — С. 144–155.

трів: збір, опрацювання й узагальнення інформації щодо всіх складників системи освіти Києва, аналіз інформації щодо змісту, якості й особливостей освітнього простору столиці, прогнозування потреб навчальних закладів у фахівцях, організація конкурсів, олімпіад для учнів і педагогів тощо. Діяльність районних центрів розвитку професійної компетентності може забезпечити колектив з 8–10 осіб за умови чіткого розподілу посадових обов'язків. Серед переваг цього підходу обґрунтовано такі: єдина структура та штатний розпис, що полегшить професійне спілкування й обмін інформацією; зручність координації діяльності з ІІІПО; уникнення негативних впливів на результативність методичної роботи недостатньої кваліфікації того чи іншого методиста; мобільність структури тощо. Розробляється проект Моделі методичної служби Києва та Положення про районний центр розвитку професійної компетентності педагогів. Після громадського обговорення Положення має бути затверджене на колегії освітнянського департаменту міста.

У Державній науковій установі «Інститут модернізації змісту освіти» презентовано науково-пошуковий проект «*Організаційно-педагогічні засади сервісного обслуговування закладів освіти в умовах децентралізації управління освітою*» (розглянуто та схвалено вченою радою, протокол № 2 від 23 червня 2017 року). Проектом передбачено реформування методичної служби на ресурсно-сервісні центри з потужною матеріальною, нормативно-правовою, методичною базами. Метою проекту є розроблення структури, принципів, функцій та змісту діяльності органів управління освітою ОТГ, спрямованих на подолання традиційних схем управління освітою і діяльності методичних служб, та переорієнтація їх у русло консалтингових сервісних послуг на основі чіткого розмежування повноважень працівників органів управління освітою та методичних установ в умовах децентралізації. Результатами проекту, що зреалізуюватиметься поетапно, передбачено підготовку і розроблення: 1) рекомендацій щодо визначення меж повноважень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері освіти; 2) типових положень про органи управління освітою ОТГ і сервісних центрів з обслуговування (методичного, матеріально-технічного, фінансового тощо) закладів освіти в умовах децентралізації влади й утворення територіальних громад; 3) методичних рекомендацій щодо впровадження організаційних засад і надання методичних послуг закладам освіти, педагогічним працівникам об'єднаних територіальних громад за допомогою консультування.

Отже, соціокультурний та освітній виклики – підготовка педагога Нової української школи – потребує формування нової генерації методистів, які здатні супроводжувати формування гуманітарної еліти знаннєвого суспільства, високоерудованих та конкурентоспроможних фахівців, готові виконувати роль консолідаторів нації, активно зреалізувати освітні проекти національного масштабу, витримувати конкуренцію на європейському та світовому ринках освітніх послуг, які володіють професійно значущими якостями, здібностями, що збігаються зі змістом затребуваних суспільством нових ролей і функцій.

2. Довідка «Модернізація діяльності методичної служби в освітньому просторі міста Києва» від 25.05.16 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://don.kievcity.gov.ua/files/2016/5/25/dovidka1.pdf>. — Дата звернення: 18.04.2018. — Назва з екрана.

3. К обществам знания : всемирный доклад ЮНЕСКО. — ЮНЕСКО, 2005. — 239 с.

4. Нова школа у нових громадах : посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах / А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевські. — Київ, 2017. — 128 с.

5. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. с исп. М. Н. Голубовой ; под общ. ред. М. А. Гусаковского. — Мн. : БГУ, 2005. — 104 с., ил. — (Universitas).

6. Посібник з децентралізації у схемах / за ред. Н. Ю. Кузьмичової. — 2-ге вид. — Запоріжжя, 2017. — 96 с.

7. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>. — Дата звернення: 18.04.2018. — Назва з екрана.

8. Сидоренко В. Акмеологічні технології в освіті дорослих / В. Сидоренко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. ; ред. кол. : Н. В. Гузій (відп. ред.). — Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. — Вип. 26(36). — С. 38–42. — (Серія 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»).

9. Сидоренко В. В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / В. В. Сидоренко // Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком. — Київ : РА «Освіта України». — 2016. — № 7/8(48). — С. 22–29.

10. Сидоренко В. В. Нова українська школа: концептуальні орієнтири [Електронний ресурс] / В. В. Сидоренко // Освітньо-філософські засади Нової української школи : матеріали методологічного семінару з онлайн-трансляцією (18 жовт. 2017 р., м. Київ). — Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/708457/>. — Дата звернення: 18.04.2018. — Назва з екрана.

11. Сидоренко В. В. Реформування системи підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» / В. В. Сидоренко // Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири : зб. наук. пр. ; В. П. Андрущенко (голова), В. П. Бех (заст. голови), О. В. Алейнікова [та ін.]. — Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. — С. 148–153.

12. Сидоренко В. В. Формальна і неформальна освіта як форми неперервного акмепрофесіогенезу педагога Нової української школи [Електронний ресурс] / В. В. Сидоренко // Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника : зб. матеріалів Усеукр. наук.-практ. конф. (25 жовт. 2017 р., Суми). — Режим доступу : <http://sspu.sumy.ua>. — Дата звернення: 18.04.2018. — Назва з екрана.

13. Фрумкин К. Г. Клиповое мышление и судьба линейного текста [Электронный ресурс] / К. Г. Фрумкин // Концепция двух продолжений: филос. портал Ineternum 2010. — № 1. — Режим доступа : http://nounsivers.narod.ru/pub/kf_clip.htm. — Дата обращения: 18.04.2018. — Название с экрана.

14. Robert K. Merton. The Matthew Effect in Science, II: Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property // ISIS, 1988, v. 79, p. 606–623 / Robert K. Merton, 1988 ; перевод Е. И. Николаенко.

Додаток

**Позитивні риси характеру, унесені до класифікації «цінності в дії»
(Values in action VIA)**

ГРУПИ ЧЕСНОТ ОСОБИСТОСТІ (6)	ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ	СИЛЬНІ РИСИ ХАРАКТЕРУ (24)
I ГРУПА – ЧЕСНОТА МУДРОСТІ (пізнання)	Когнітивні сильні сторони, пов'язані з набуттям і використанням знань	1. Креативність (творчість, оригінальність). 2. Допитливість (допитливість розуму, пошук новизни, відкритість досвіду). 3. Критичне мислення (винесення суджень, оцінки, продумування наслідків). 4. Любов до навчання. 5. Мудрість (розсудливе й грамотне застосування знань)
II ГРУПА – ЧЕСНОТА СМІЛИВОСТІ	Сильні сторони емоційно-вольової сфери, які передбачають подолання перешкод на шляху до цілей	6. Хоробрість (відвага). 7. Завзятість (упевненість, наполегливість, старанність). 8. Чесність (автентичність, вірність собі, внутрішня цілісність). 9. Енергійність, життєздатність та життєстійкість
III ГРУПА – ЧЕСНОТА ЛЮДЯНОСТІ	Міжособистісні сильні сторони, пов'язані з дружною і турботою	10. Любов. 11. Доброта (щедрість, плекання, турбота, співчуття). 12. Соціальний інтелект (емоційний, міжособистісний)
IV ГРУПА – ЧЕСНОТА СПРАВЕДЛИВОСТІ	Цивільні сильні сторони, що сприяють хорошому життю у співтоваристві	13. Громадянськість (виявлення громадянської позиції, соціальна відповідальність). 14. Рівність (справедливість, неупередженість). 15. Лідерство
V ГРУПА – ЧЕСНОТА ПОМІРКОВАНOSTІ	Сильні сторони, які захищають від упадання в крайнощі	16. Уміння вибачати (прощення, великодушність). 17. Скромність. 18. Стриманість. 19. Саморегуляція
VI ГРУПА – ЧЕСНОТА ДУХОВНОСТІ	Сильні сторони, що забезпечують зв'язок зі світом і надають сенс	20. Цінування краси і визначних досягнень. 21. Вдячність. 22. Надія (оптимізм, орієнтованість у майбутнє). 23. Гумор (оптимізм, легкість). 24. Духовність